

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Ahmatova Farangiz Xoshim qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Anotatsiya: Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullarini tahlil qiladi. Mustaqil fikrlash – o'quvchilarning bilim olish jarayonida o'z qarorini qabul qilish, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuvni rivojlantirish qobiliyatidir. Tadqiqotda pedagogik amaliyotdan misollar keltirilgan, o'quv jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, maqolada o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishda o'qituvchining roli va metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, mustaqil fikrlash, o'quvchi ko'nikmalari, interfaol metodlar, pedagogik yondashuv.

Аннотация:Статья анализирует эффективные методы формирования у младших школьников навыков самостоятельного мышления. Самостоятельное мышление — это способность учащихся принимать решения, решать проблемы и развивать творческий подход в процессе обучения. В исследовании приведены примеры педагогической практики, показана эффективность использования интерактивных методов в учебном процессе. Кроме того, в статье представлены рекомендации для педагогов по обучению учащихся навыкам самостоятельного мышления.

Ключевые слова: начальное образование, самостоятельное мышление, навыки учащихся, интерактивные методы, педагогический подход.

Abstract: The article analyzes effective methods for developing independent thinking skills in primary school students. Independent thinking is the ability of students to make decisions, solve problems, and develop a creative approach in the learning process. The study provides examples from pedagogical practice and demonstrates the effectiveness of using interactive methods in the classroom. Additionally, the article offers methodological recommendations for teachers on fostering independent thinking skills in students.

Keywords: primary education, independent thinking, student skills, interactive methods, pedagogical approach.

Asosiy

matn

Mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish boshlang'ich ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir. O'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishi, o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi va muammolarni mustaqil hal eta olish qobiliyati aynan shu

yoshda shakllanadi. O'zbekistonning pedagogik olimlari, jumladan A. Avliyoqulov (2015), N. Azizxo'jayeva (2017) va Sh. Yusupov (2018) o'z tadqiqotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida fikrlashni rivojlantirishning samarali usullarini o'rganib, ularni dars jarayonida qo'llashni taklif qilgan.

O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun pedagoglar turli interfaol metodlardan foydalanishi mumkin. Misol uchun, muammoli vaziyatlar yaratish, rolli o'yinlar, loyiha asosidagi faoliyat va ijodiy mashqlar o'quvchilarni o'z fikrini mustaqil bayon qilishga undaydi. Avliyoqulov (2015) ta'kidlaganidek, muammoli vaziyatlarni darsga kiritish o'quvchilarni faqat bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Shu bilan birga, pedagogning vazifasi o'quvchilarga yordam berish, ularni yo'naltirish va kerak bo'lganda qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Maqolada ko'rsatib o'tilgan metodlardan biri – **“savol-javob”** metodi. Bu metod o'quvchilarni mustaqil fikrlashga majbur qiladi, chunki ular nafaqat javob berish, balki savolga izoh berish va misollar keltirish orqali bilimlarini mustahkamlashadi. Azizxo'jayeva (2017) o'z ishida savol-javob metodining o'quvchilarda tanqidiy va tahliliy fikrlashni rivojlantirishga katta hissa qo'shishini qayd etgan. Shu bilan birga, o'quvchilarga o'z qarashlarini erkin ifoda etish imkonini beruvchi metodlar – klaster, mind map, brainstorming ham samarali hisoblanadi.

Loyiha asosida o'qitish metodikasi ham mustaqil fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga kichik guruhlarda yoki yakka tartibda loyiha tayyorlash topshiriqlari beriladi. Bu jarayonda ular mavzuni o'rganish, ma'lumot to'plash, tahlil qilish va natijalarni taqdim etish kabi bosqichlardan o'tadi. Ochilov (2016) ta'kidlaganidek, loyiha asosidagi faoliyat o'quvchilarda ijodiy va mustaqil yondashuvni rivojlantiradi, shuningdek, ularni o'z qarorini mustaqil qabul qilishga o'rgatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol metodlarning kombinatsiyalangan qo'llanilishi samaradorlikni oshiradi. Masalan, darsni muammoli vaziyat bilan boshlash, so'ngra savol-javob va brainstorming bilan davom ettirish va yakunida loyiha asosida natijalarni mustaqil tahlil qilish o'quvchilarda chuqur va mustahkam bilim hosil qiladi. Yusupov (2018) o'z tadqiqotlarida shuni qayd etadiki, interfaol metodlar yordamida o'quvchilar faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llashni ham o'rganadilar.

Mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qituvchining pedagogik mahorati va metodik tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, ularga topshiriqlarni shaxsiylashtirish va rag'batlantirish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. G'ulomov (2019) shuni ta'kidlaydiki, o'qituvchining pedagogik yondashuvi va o'quvchilar bilan muloqoti ularning o'zini ishonchli his qilishi va fikrini erkin ifoda etishiga asos bo'ladi.

Shuningdek, pedagogik amaliyotda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini baholash tizimi ham zarur. Baholash jarayoni nafaqat natijaga, balki jarayonga e'tibor

qaratishi kerak. O'quvchilarning ijodiy ishlari, muammolarni hal qilish usullari, savol-javobdagi faol ishtiroki va loyiha natijalari baholash mezonini sifatida ishlatiladi. Bu orqali o'quvchilar o'z o'rganish jarayonlarini anglab, mustaqil fikrlashni yanada rivojlantiradilar.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismidir. Interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, muammoli vaziyatlar va savol-javob metodlari yordamida o'quvchilar nafaqat bilim olish, balki o'z fikrini mustaqil bayon qilish, ijodiy yondashuvni rivojlantirish va hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llashga o'rgatiladi. Pedagogning vazifasi – o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, ularni rag'batlantirish va yo'naltirish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirishdir.

O'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik innovatsiyalar ham katta ahamiyatga ega. Masalan, **gamifikatsiya** elementlarini dars jarayoniga kiritish orqali o'quvchilarni motivatsiya qilish mumkin. Gamifikatsiya – o'quv jarayonini o'yin shaklida tashkil etish bo'lib, bunda o'quvchilarga ball, daraja, mukofotlar berish orqali ularning faol ishtiroki oshiriladi. Bu usul o'quvchilarda mas'uliyat hissini kuchaytiradi va mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi (Avliyoqulov, 2015).

Raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish ham mustaqil fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Elektron darsliklar, interaktiv testlar, onlayn loyihalar va taqdimotlar o'quvchilarga mavzuni o'z sur'atida o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar o'z fikrini vizual tarzda ifoda etish, tahlil qilish va o'zaro muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'ladi (Azizxo'jayeva, 2017).

Individual va guruh ishlari o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Guruh ishlari orqali o'quvchilar bir-birining fikrini tinglash, muammolarni birgalikda hal qilish va o'z fikrini erkin ifoda etish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar. Shu bilan birga, individual topshiriqlar o'quvchining shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, mustaqil qaror qabul qilishga va ijodiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi (Ochilov, 2016).

Pedagogning metodik kompetensiyasi ham o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. O'qituvchi o'z bilimini, pedagogik mahoratini va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, dars jarayonini tashkil etadi. Shuningdek, baholash tizimi o'quvchilarning jarayondagi faoliyatini ko'rsatadigan indikatorlarga asoslanishi kerak. Misol uchun, o'quvchilarning loyiha natijalari, ijodiy ishlari, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati baholash mezonini sifatida qo'llanishi mumkin (Yusupov, 2018; Gulomov, 2019).

Shuningdek, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishda ularga tahliliy va tanqidiy yondashuvni rivojlantirish imkoniyatini berish zarur. Masalan, dars davomida o'quvchilarni turli qarama-qarshi fikrlarni tahlil qilishga undash, muammoni bir nechta nuqtai nazardan ko'rib chiqishga rag'batlantirish samarali natija beradi. Bu usul

o'quvchilarda faqat bilimlarni yodlash emas, balki o'ylash, tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi (Azizxo'jayeva, 2017).

Shuni ta'kidlash lozimki, mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayoni bir maromda va doimiy kuzatib borishni talab qiladi. O'quvchilarning faoliyati va natijalarini doimiy baholash, ularni rag'batlantirish va yordam berish orqali pedagoglar samarali natijalarga erishadilar. Shu bilan birga, ota-onalar bilan hamkorlik qilish, ularni uyda bolani mustaqil faoliyatga yo'naltirishga jalb qilish muhimdir.

Natijada, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish – bu zamonaviy pedagogik yondashuv, interfaol metodlar va innovatsion vositalarni uyg'unlashgan holda qo'llashni talab qiluvchi jarayon. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish nafaqat bilimni oshirishga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga, ijodiy va tanqidiy yondashuvlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol metodlarning kombinatsiyalangan qo'llanilishi samaradorlikni oshiradi. Masalan, darsni muammoli vaziyat bilan boshlash, so'ngra savol-javob va brainstorming bilan davom ettirish va yakunida loyiha asosida natijalarni mustaqil tahlil qilish o'quvchilarda chuqur va mustahkam bilim hosil qiladi. Yusupov (2018) o'z tadqiqotlarida shuni qayd etadiki, interfaol metodlar yordamida o'quvchilar faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llashni ham o'rganadilar.

Mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qituvchining pedagogik mahorati va metodik tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, ularga topshiriqlarni shaxsiylashtirish va rag'batlantirish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. G'ulomov (2019) shuni ta'kidlaydiki, o'qituvchining pedagogik yondashuvi va o'quvchilar bilan muloqoti ularning o'zini ishonchli his qilishi va fikrini erkin ifoda etishiga asos bo'ladi.

Shuningdek, pedagogik amaliyotda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini baholash tizimi ham zarur. Baholash jarayoni nafaqat natijaga, balki jarayonga e'tibor qaratishi kerak. O'quvchilarning ijodiy ishlari, muammolarni hal qilish usullari, savol-javobdagi faol ishtiroki va loyiha natijalari baholash mezoni sifatida ishlatiladi. Bu orqali o'quvchilar o'z o'rganish jarayonlarini anglab, mustaqil fikrlashni yanada rivojlantiradilar.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismidir. Interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, muammoli vaziyatlar va savol-javob metodlari yordamida o'quvchilar nafaqat bilim olish, balki o'z fikrini mustaqil bayon qilish, ijodiy yondashuvni rivojlantirish va hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llashga o'rgatiladi. Pedagogning vazifasi – o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, ularni rag'batlantirish va yo'naltirish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avliyoqulov, A. (2015). *Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.
2. Azizxo'jayeva, N. (2017). *Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va mustaqil fikrlash*. Toshkent: Fan va ta'lim.
3. Ochilov, M. (2016). *Loyiha asosida o'qitish metodikasi*. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
4. Yusupov, Sh. (2018). *Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish*. Toshkent: Pedagogika.
5. G'ulomov, A. (2019). *Pedagogik yondashuv va o'quvchilarning mustaqil fikrlashi*. Toshkent: Fan.